

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ:

Марина Онищенко,
адвокат, магістр права

ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ЇЇ ПРОЖИВАННЯ

Сімейним кодексом України, а саме ч. 6 ст. 7 передбачено, що жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї.

Під час розгляду цивільних справ щодо визначення місця проживання дитини та в подальшому правовому обґрунтуванні рішення про визначення місця її проживання, суд має виходити з принципу рівності прав батьків щодо їх дітей, закріпленому у чинному національному законодавстві України, а також і Конвенцією про права дитини.

Можливість здійснення прав дитини закріплено ч. 7 ст. 7 Сімейного кодексу України, а саме: дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжна-

родними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Вирішуючи спори про визначення місця проживання дитини суди застосовують положення Конвенції про права дитини від 20.11.1989 року, що ратифікована Постановою ВРУ № 789-ХІІ від 27.02.1991 року, якою затверджується рівність батьків щодо можливостей виховання дитини і права на проживання з нею. В національному законодавстві аналогічна правова норма викладена у ст.11 Закону України «Про охорону дитинства», а саме: батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини [4].

Іноді, подаючи позов про визначення місця проживання дитини, один з батьків дитини, керується не інтересами дитини, а своїми власними амбіціями та має на меті «моральне» знищення іншої сторони по справі. Захист прав та інтересів сторони, яку на момент розгляду справи розлучили з дитиною, в багатьох випадках стає полем битви для адвоката за рівні права жінок та чоловіків.

Так, наприклад, як показує практика, забираючи дитину від матері (вданому випадку мати не веде аморальний спосіб життя та не зловживає спиртними напоями), бо батько так «вирішив» не порадившись з матір'ю, не враховуються інтереси дитини. В даному випадку, батько не враховує віку дитини, її зв'язок як природній так і психоемоційний зі своєю матір'ю. Оскільки, формування первинного зв'язку встановлюється у перші шість місяців між дитиною і матір'ю, а у другу чергу – між дитиною і батьком.

Приходячи у цей світ маленька дитина, відчуває зв'язок з матір'ю, яка є опорою для неї. Для повноцінного розвитку немовляти в перші

роки життя цей зв'язок необхідний, як повітря для всього живого. Завдяки йому, дитина пізнає навколишній світ, відчуває себе у безпеці та формує своє ставлення до нього. В залежності від того, який характер даного зв'язку і відбувається формування та ставлення дитини до інших людей та навколишнього світу.

В подальшому, у житті дитини, якщо первинний зв'язок не був сформований, то не слід очікувати від дитини в дорослому віці тісних стосунків з будь – якою людиною. Як правило, такі діти швидко дорослішають, мають проблеми у спілкуванні та в розвитку. При створенні сім'ї, має місце з великою вірогідністю виникнення конфліктів у сімейних відносинах, не переживають глибоких почуттів, не вірять, що можливо пережити такі почуття. Як правило такі люди є «емоційно холодними». Багато хто, з таких людей, що пережили розрив з одним із батьків у дитинстві, в дорослому житті мають залежність від алкоголю, тютюну, наркотичних речовин, або стають залежними від азартних ігор.

Якщо ж у житті дитини задоволений первинний зв'язок, навіть після розриву між батьками, зберігаються нормальні стосунки. Життя розвивається за іншим сценарієм. Дитина достатньо спілкується як з матір'ю, так і з батьком. У дорослому віці сімейне життя насичене позитивними моментами, у відносинах з рідними теплі відносини. З цього приводу у народі кажуть: «Дитя, як дзеркало, все відбиває. Любов батьківська на відстані гріє»

Відповідно до ст. 1 ч. 20 Закону України «Про охорону дитинства», визначено, що контакт з дитиною – реалізація матір'ю, батьком, іншими членами сім'ї та родичами, у тому числі тими, з якими дитина не проживає, права на спілкування з дитиною, побачення зазначених осіб з дитиною, а також надання їм інформації про дитину або дитині про таких осіб, якщо це не суперечить інтересам дитини [5].

Негативний вплив батьків на дитину, має руйнівну силу в усіх сферах життя дитини, а саме: дитина відчуває почуття неповноцінності, зниженні імунітету, наслідки післяпологового стресу, від-

сутність родинної прив'язаності, зневір'я, неглибоке почуття любові, дистанціювання у відносинах, неформальне відношення до інтимності. В разі правильних, виважених та позитивних відносин батьків до дитини матиме місце прив'язаність до близьких людей, комунікативність, інтуїтивне розуміння сім'ї, довіра людям, відсутність депресії та комплексу неповноцінності, відданість та віра у глибокі почуття.

Необхідно також звернути увагу на питання правильного формулювання позовної вимоги в даній категорії справ. Відповідно до ч. 1 ст. 29 Цивільного кодексу України місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово [3].

Цивільним кодексом України, а саме ч. 4 ст. 29 визначено, що місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікун або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає.

За положеннями Сімейного кодексу України вирішення

питання про визначення місця проживання має інший зміст. Так, сімейне законодавство, визначає місце проживання дитини, не як конкретну адресу чи населений пункт, а як особу, з якою має проживати дитина. Згідно ст. 161 СК України це може бути один з батьків, баба, дід, або інші родичі, а також орган опіки та піклування. У судовій практиці переважним чином саме так визначається місце проживання дитини, однак інколи суди припускають помилок, вказуючи у рішенні про визначення місця проживання дитини з одним з батьків конкретну адресу [2].

Так орган опіки та піклування завжди надає висновок, яким вказує на доцільність /недоцільність/ визначення місця проживання дитини за місцем проживання одного із батьків. При дослідженні такого доказу під час судового засідання варто дослідити його на наявність саме мотивувальної частини, тобто безпосередньо причинно – наслідкового зв'язку між викладом обставин та рекомендацією про доцільність /недоцільність/ визначення місця проживання дитини за одним із батьків. Якщо висновок органу

опіки та піклування міститиме виключно інформацію щодо обстеження житлово – побутових умов, як це є типовим для багатьох висновків органів опіки та піклування і не міститиме інформації про ставлення батьків до своїх батьківських обов'язків та до дитини, участі кожного з них у її житті, дослідження та аналізу особистої прихильності дитини до кожного з них, її вікових особливостей, стану здоров'я тощо, варто подавати до суду письмові заперечення на висновок органу опіки та піклування щодо його необґрунтованості.

Згідно з ч. 2 ст. 161 СК України, орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини. Таким чином, позовна заява про визначення місця проживання дитини, має супроводжуватись довідками від нарколога, психіатра, характеристиками з місця навчання дитини щодо участі відповідно одного з батьків у житті

дитини, інформацією про стабільність його доходу та іншими доказами (характеристиками з місця проживання одного з батьків, інформацію з медичного закладу де перебуває на обліку дитина) які доводять, що визначення місця проживання дитини з певним з батьків відповідатиме якнайкращому забезпеченню її інтересів [2].

При визначенні місця проживання дитини суд враховує наступні обставини:

- ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків;
- особиста прихильність дитини до кожного з батьків;
- вік дитини, стан її здоров'я;
- інші обставини, що мають істотне значення (особисті якості батьків, відносини між кожним з батьків і дитиною, можливість створення умов для дитини щодо виховання та розвитку).

Судом також враховуються ті обставини, що у випадку перешкоджання тим з батьків, з ким проживає дитина, виконанню рішення, яким визначено способи участі у вихованні дитини та спілкуванні з

нею того з батьків, який проживає окремо, суд може передати дитину для проживання тому з батьків, який проживає окремо.

Відповідно до вимог ч.ч. 1, 2 ст. 155 СК України визначено, що здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків мають ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності. Батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини.

Реалії сьогодення базуються на тому, що сучасна правозастосовча практика, як в Україні так і на міжнародному рівні, виходить із необхідності дотримання принципу якнайкращого забезпечення інтересів дитини. Цей принцип закріплений в ст. 3 Конвенції про права дитини, а саме: в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині

такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів. Держави-учасниці забезпечують, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема, в галузі безпеки й охорони здоров'я та з точки зору численності і придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду. Так, ст. 155 СК України визначено, що здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків мають ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності. Батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини. Відмова батьків від дитини є неправозгідною, суперечить моральним засадам суспільства. Ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом [2].

Пріоритетом під час розгляду судами справ про визначення місця проживання дитини повинні виступати найкращі інтереси дитини. Інтереси дитини в залежності від їх характеру та істотності, можуть переважати над інтересами батьків.

Беручи до уваги даний принцип та врахування його під час постановлення рішення по справі, можна однозначно зазначити, що у справах про визначення місця проживання дитини не можливо застосовувати суто формальний підхід до вирішення спору, найважливішим є те, хто з батьків здатен створити належні умови для морального духовного та фізичного розвитку дитини.

Таким чином, єдине, що варто виокремити у цій категорії справ – збирання та подання суду доказів того, що визначення місця проживання дитини з одним із батьків, – відповідатиме якнайкращому забезпеченню її інтересів, сприятиме психологічному спокою дитини, її належному навчанню та розвитку, а також максимально ефективній адаптації дитини до життя після розлучення батьків.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 05 квітня 2020 р.: Офіц. текст. – Центр навчальної літератури 2020. – 66 с.
2. Сімейний кодекс України: Верховна Рада України 10.01.2002 № 2947-III електроний ресурс, режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України: (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356) електроний ресурс, режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Конвенція про права дитини електроний ресурс, режим доступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_021
5. Закон України «Про охорону дитинства» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142) електроний ресурс, режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>